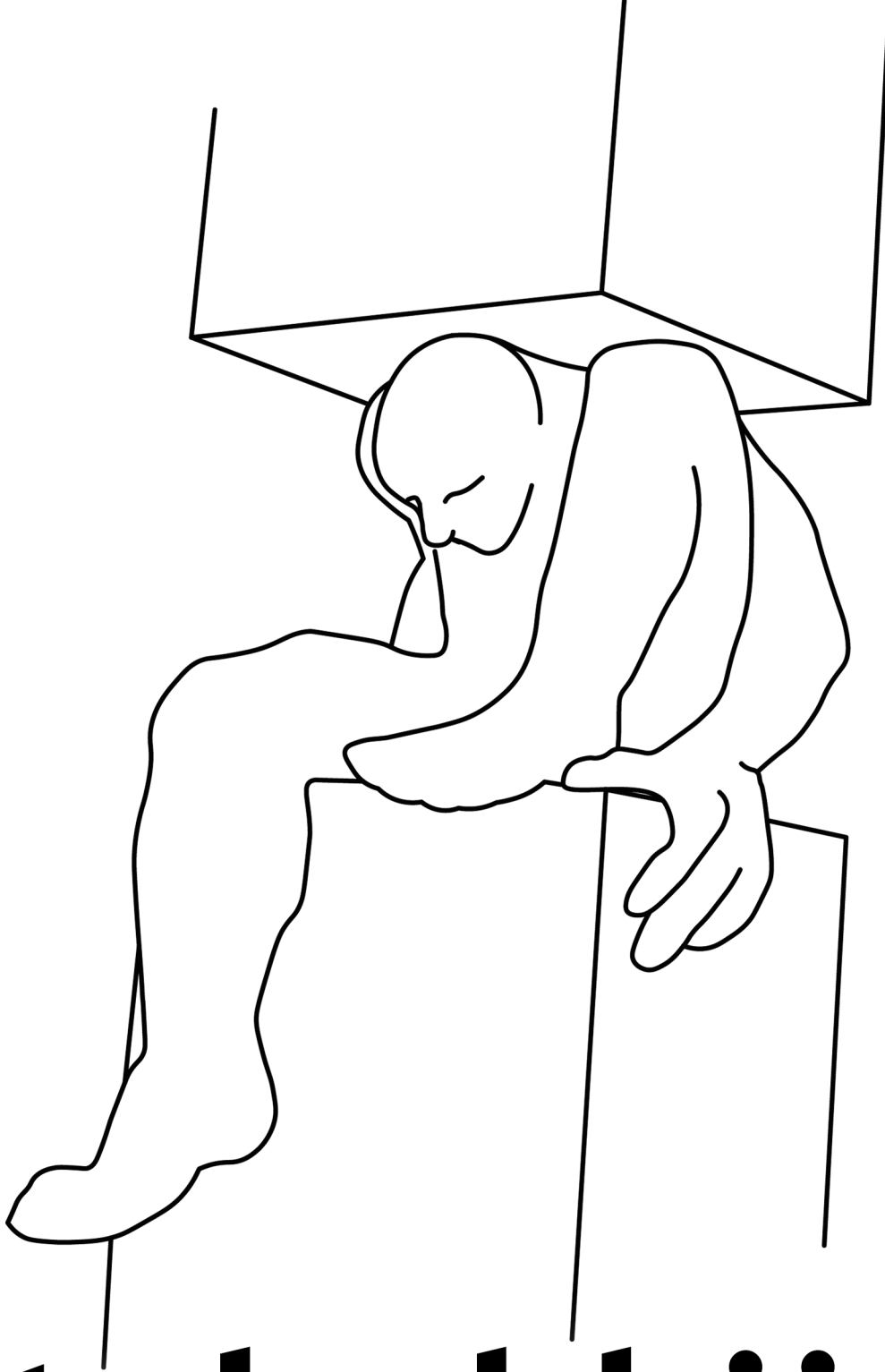

noktasız

e-ISSN: 2757-7430

düşünce dergisi

sayı 14
güz 2025

tahakküm

Yayımcı ve Yayın Yönetmeni
Suat Kutay KÜÇÜKLER

Felsefe Alan Editörleri
İrem BAYRAKTAR
Zeynep İlayda ÖZKURT YUMAK

Mimarlık ve Sanat Tarihi Alan Editörü
Hande Beril KÜÇÜKLER

Dil ve Çeviri Editörleri
Dilan BOZKURT
Tuğba DURAN

Yayın Kurulu Üyeleri
Buse GÜRELİ
Elif ÖZMEN

Mizanpaj
Hande Beril KÜÇÜKLER

Yazışma Adresi
iletisim@noktasizdergi.com

e-ISSN: 2757-7430

 /noktasizdergi
 www.noktasizdergi.com

Tahakküm.

İnsan varoluşunun her alanında bir “tahakküm” görmek mümkündür. Dil, sanat, politika, toplumsal ve hatta kişisel ilişkiler, tahakküm kurma girişimlerinin ve buna karşılık tahakkümü kırma direnişlerinin sahnesi olmuştur. Tahakküm kavramı, karşıtıyla kurduğu zorunlu ve içsel bir diyalektik ilişki ile insan varoluşunun her alanında aynı zamanda tahakküme karşı özgürleşme pratiklerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Tahakküm kelimesinin etimolojisinde, Arapça'da hkm kökünden gelen “yargıçlık veya egemenlik yetkisine sahip olma, egemenlik taslama, keyfi yönetim” anlamları durmaktadır. Dolayısıyla bir tahakküm sorgusu, tahakküm eden faili, diğer bir deyişle egemen olanı, iktidarı veya güç sahiplerini sorgulamayı beraberinde getirecektir. Tahakküm, bir “gönüllü kulluk” ile mi kurulmaktadır yoksa “rızanın imalatı” mı söz konusudur?

Noktasız Dergi, on dördüncü sayısında “tahakküm” başlığını ele alıyor.

Noktasız Dergi, aşağıdaki dizin ve kataloglara dahil edilmiştir:
EuroPub: Directory of Academic and Scientific Journals, Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Scientific Journal Impact Factor, Academic Resource Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), idealonline

içindekiler

■ MAKALELER

01 **KADIN DAYANIŞMASI VE
KADIN ÖRGÜTLENMELERİ**
Hatice Tezer ASAN

■ DÜŞÜNCE YAZILARI

22 **BASKININ ZİNCİRİ VE BENLİĞİN DEVİNİMİ**
Almira CAMGÖZLÜ

28 **KÜLTÜR ENDÜSTRİSİNİN TAHAKKÜMÜ**
Beril YAZICI ÖZEL

32 **TAHAKKÜM İÇİNDE KADIN KADIN
İÇİNDE TAHAKKÜM**
Derya YILDIRIM

36 **UTANCIN KISKACINDA TAHAKKÜMÜN SESSİZ
İZLERİ**
Seher GÜNDÜZ

■ İNCELEME YAZILARI

40 **ERKEK KİTABI: TOPLUMUN ERKEKLİK ALGISININ
DİLİMİZDE VE EDEBİYATIMIZDAKİ İZ DÜŞÜMLERİ**
Beyza BAYRAK

■ ÇEVİRİLER

43 **ERMENİSTAN İÇİN NE KADAR ÜZÜNTÜ DUYMALİYİZ?**
Oran RABER
Çeviri: Suat Kutay KÜÇÜKLER

DOSYA DIŞI

■ MAKALELER ■

**TARİHİ ÇORLU EVİ'NİN HALK BİLİMSEL
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**
Elif VATANSEVER

48

Ermenistan İçin Ne Kadar Üzüntü Duymalıyız?

Oran RABER

Çeviri: Suat Kutay KÜÇÜKLER

Raber, Oran. "How Sorry Should We Feel For Armenia?" *Social Science* 1, no. 2 (1926): 95-100.

Çevirmenin Önsözü:

Bu yazısında Oran Raber, Türkiye gezisi sırasında yaptığı gözlemlerden hareketle Ermenilerin ve Yunanların Türkiye'deki durumunu ele almaktadır. Raber, bir oryantalist, gazeteci ya da tarihçi değildir. I. Dünya Savaşı yıllarında ABD Hava Kuvvetlerinde subay olarak görev almış, daha sonra ordudan ayrılarak 1922 İzmir Yangını'na da tanıklık etmesini sağlayacak dünya gezisine çıkmıştır. Esasen uzmanlığı botanik üzerinedir ve Wisconsin Üniversitesinde bu alanda öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Kendisi hakkında yapılacak bir literatür taramasında, botanik üzerine yaptığı yayınların yanında Türkiye özelinde gözlem raporu mahiyetindeki çalışmaları dikkat çekmektedir. Bunlar arasında mevcut çeviriye kaynaklık

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.14889508

eden yazıdan önce, 1923 yılında *Current History* dergisinde yayımladığı “New Light on the Destruction of Smyrna” başlıklı yazısı da bulunmaktadır.¹

Raber’in “New Light on the Destruction of Smyrna” başlığını taşıyan yazısının başında, yazar hakkında verilen kısa özgeçmiş bilgisi arasında onun “bir Amerikalı olarak tarafsızlığından” söz edilmektedir.² Elbette politik olaylar söz konusu olduğunda “tarafsız bir gözlemci”nin varlığı son derece kuşkuludur. Fakat Batı kamuoyunun, özellikle Ermeni ve Yunan kaynaklarınca şekillendirildiği bir dönemde, Raber’in Türk tezlerini destekler nitelikteki gözlemlerinin dönemin önde gelen akademik dergilerinde kendisine yer bulması dikkate değerdir. Raber’in Türkiye’deki politik duruma ilişkin her iki yazısı da dönemin politik atmosferi altında akademik tutumun ne şekilde geliştiği ve propagandaya karşı ne şekilde tepki gösterildiğine ilişkin düşündürücü bir yerde durmaktadır.

İhmal, çarpıtmadan pek de uzak değildir. Bir ondalık noktayı atlamak, yanlış beyan anlamına gelebilir ve gerçeği söyleyen ama gerçeğin tamamını söylemeyen kişi genellikle kasıtlı yalancılıkla suçlanır. Ancak bu herkesçe bilinen gerçeklerin propagandacılar ve bağınazlar için geçerli olmadığını da eklemek gerekir. Onlar istedikleri gibi kesip çıkarabilirler, çünkü krallar gibi onlar da hiçbir yanlış yapamazlar.

Geçtiğimiz günlerde New York’ta çıkarılan önemli bir dergide, İzmir’in 1922 yılında Türkler tarafından tahrip edilmesine ilişkin bir açıklama yayımlandı. Makale, Yunanistan’ın Ege Denizi’ne sürüldüğü o korkunç ve telaşlı günlerde yaşanan olayları anlattıktan sonra, Türklerin neden böyle davrandıklarını açıklamaya çalışan birkaç kelimeyle devam ediyordu. Bu, Jön Türkler için bir tür özür dileme anlamına geliyordu. İzmir olayını öne çıkaran ve anlaşılır kılan bir ortam ya da arka plan sunuyordu. Makalenin parası ödenmiş ve zamanında yayımlanmıştı ama yayımlandığında okurun Türklerle karşı tutumunu yumuşatacak her kelime çıkarılmıştı. Gerçek oradaydı ama gerçeğin bütünü yoktu ve makaleyi inceledikten sonra okurun ağızında kalan tat, kamuoyuna aktarıldığı

şekliyle orijinal makalenin verdiği kadar farklıydı. Elbette bu, İzmir’in tahribatına dair bir açıklama istendiği ve bunun *neden* gerçekleştiğine dair bir açıklama istenmediği gerekçesiyle mazur görülebilirdi. Bu nedenle yazının arındırılması muhtemelen haklı ve kesinlikle meşrudur fakat halkın hoşuna gitmeyen fikirleri kamuoyuna duyurmanın ne kadar zor olduğunu düşündüğümüzde, kamusal kaynaklarımızı zehirleyen gizli propaganda kaynaklarının neler olduğunu merak etmekten kendimizi alamıyoruz.

Türkiye’de ve onun bir parçasını oluşturan Ermenistan’da durumun tam olarak ne olduğunu öğrenmek mümkün müdür? Ermeniler ve Türkler, birbirleri hakkında gerçekten ne düşünüyorlar? Türklerin Yunanlara karşı hissettikleri, Ermenilere karşı hissettikleriyle aynı mıdır? Türkler resmedildikleri kadar kötüler mi? Bu soruları sık sık duyuyoruz ama doğru cevapları nadiren alıyoruz.

Kuşkusuz Türk, Yunan ve Ermeni halkları arasında ayırım yapar. Her ikisinden de hoşlanmaz ancak farklı nedenlerle. Yunanlara karşı düşmanlık, büyük ölçüde politik ve ırksaldır; Türk ve Ermeni arasındaki düşmanlık ise büyük ölçüde dinî ve ticaridir. Bu, ırksal sorunların Ermeni sorunu-

1 Oran Raber, “New Light on the Destruction of Smyrna”. *Current History* 18 (2): 312–318.

2 Raber, “New Light on the Destruction of Smyrna”, 312.

na, dinsel sorunların da Yunan sorununa dahil olmadığı anlamına gelmez. Ancak bunların ikincil olduğu anlamına gelmektedir.

Geçtiğimiz yüzyıllar boyunca, daha doğrusu Türklerin on beşinci yüzyılın ortalarında Avrupa'da bir yer edinmesinden bu yana, Yunanlar ve Türkler ezeli politik düşmanlar olmuştur. Türk savaşlarının çoğu, Türk hegemonyası içinde veya dışında önde gelen rakip olarak bulunan Yunanlarla yapılmıştır. Geçtiğimiz yüzyılın ilk yarısında Yunanlar sonunda Türklerden bağımsızlıklarını kazandılar ve o günden bu yana Balkanlar'da bir tarafta Türklerin diğer tarafta Yunanların yer almadığı çok az anlaşmazlık yaşandı. Dünya Savaşı'nda her zamanki gibi karşıt taraflarda yer aldılar ve İtilaf Devletleri çatışmanın sonunda Küçük Asya'daki temsilcileri olarak Yunanları seçtiklerinde tam bir patavatsızlık gösterdiler. Birçok Türk bana şöyle dedi: "Keşke buraya o iğrenç Yunanlardan başkasını gönderseydiniz!" Amerika'nın bu meselede bir rolü yoktu ama küçük güçlerin büyük güçlerin piyonu olarak kullanılmasını engellemek üzere hiçbir şey yapmadığı için suçtan payını almalıdır. Bu, *politik* etkenin en alt düzeye indirgenmiş halidir.

Türk, Batılı Güçlerin ülkesine karşı artık tahammül edilemeyecek bir küçümseme ve kibir ruhunu sürdürdüğünü düşünmektedir. Kendi mahkemelerimizi, kendi postanelerimizi muhafaza ettik ve genel olarak Türkiye'ye, Çin'e davrandığımız gibi yıkıcı eğilimleri olan sorumsuz bir çocuk gibi davrandık. Bu Avrupa ruhunun en yakın temsilcisi olan Yunanistan, Türkiye'nin genel olarak tüm Batılı güçlere karşı hissettiği düşmanlıktan payına düşenden fazlasını almıştır. Irksal olarak adlandırdığım bu etken, Batı tarafından ifade edilen ırksal üstünlük duygusuna dayanmaktadır. Boğaz'ın ötesinden ne hayır gelebilir? Türkiye, Rodos ve Suriye'deyken çeşitli toplumsal tabakalardan Türklerle tanışma şansım oldu ve bu

iki etken, Batı'ya karşı duydukları düşmanlığın çoğunun temelindeydi.

Daha ileri gitmeden önce iki halk hakkını da birkaç söz etmek yanlış olmayabilir. Türk, ki bununla (azınlıkta olan) eğitilmiş Türk'ü kastediyorum, ülkesinin şu andaki en büyük ihtiyacının daha iyi okullar ve hastaneler kurulmasına izin verecek barışın sağlanması olduğunun farkında olan çok cana yakın bir beyefendidir. Halkının liderliğinin her zaman en iyi ellerde olmamasından üzüntü duymaktadır ve dinî otorite ile Devletin birleşmesinin en ciddi hata olduğu sonucuna varmıştır. Bağnaz ve cahil bir din adamının hataları, Türk devlet yönetimine çok uzun süre yansımış ve bu durum, Türk devletinin aleyhine olmuştur. Ruhban sınıfının çoğunluğu Kuran'ı orijinal Arapçasından okuyamamış ve Muhammed, herhangi bir resmî çeviriyi kesinlikle yasakladığından, din adamları sadece belli başlı önemli pasajları ezberleme ve tekrarlama yetenekleri sayesinde körlerin kör liderleri olarak yerlerini korumuşlardır. "Böyle bir dinî sistemden ne beklenebilir ki?" diye soruyorlar. Dinî otorite ile Devletin ayrılmasıyla iyimser Türk, bu kötülüklerin çoğunun düzelmesini ummaktadır. Muhafazakâr bir dinî otorite, her halükârda muhafazakâr bir Devleti gerekli kılacaktır. Yeni hükümetin bu beklentileri karşılayıp karşılamadığını dünya şimdi görme zevkine sahip ancak adil olmak gerekirse mevcut hükümetin hatalarının tümünün Jön Türk'e yüklenemeyeceğini kabul etmek gerekir; bunlar daha ziyade üzerinde çok az kontrol sahibi olduğu bir geçmişin artçı sarsıntılarıdır.

Dinî otorite ve Devleti birbirinden ayıran mevcut hükümet, bir adım daha ileri giderek Halifeliği tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu, ilerici olarak tanınan toplumlarda bile sık rastlanmayan bir politik cesaret gerektiriyordu. Halifelik kesinlikle değerli bir kurumdu ve diğer Müslüman ülkeler de bunun avantajını hemen fark edip onun için

çabalamaya başladılar. Tüm Müslüman dünyasının merkezini kendi sınırları içinde buldurmak bir onurdur ve kolay kolay kenara atılamayacak bir dayanaktır. Dünya Savaşı sırasında bazı köşelerde vaaz edilen Kutsal Savaş'ın başarısı tam da buna bağlıydı. İngiltere, Müslüman tebaasının bedenlerini kontrol ederken ruhlarını kontrol edenin bir Türk olan Halife olduğunu unutmamalıydı. Ancak böyle bir gücün avantajları olduğu kadar dezavantajları da vardı ve özellikle dinî otoritenin başı artık Türk Devleti'nin başı olmadığına bu durum daha da belirgindi. İki biribirinden ayrıldığı anda Halife'nin otoritesini Devlet'e karşı kullanması mümkün hale geliyordu ve atılması gereken tek mantıklı adım -ki Türkler uzun uzun düşündükten sonra bu adımı atmaya karar verdiler- Halifeliği tamamen ortadan kaldırmaktı. Böyle bir devrimci eylemin en yüksek türden politik cesaret gerektirmediğini kim söyleyebilir?

Yunanlar hakkında da bir şeyler söylemek yerinde olacaktır. Onlar da Batılı komşuları tarafından kıskanılacak bir cesaret gösterdiler. Başarısız kabine liderlerinin ölüme mahkûm edilmesiyle çok nahoş bir ün kazandılar. Ancak izledikleri politika lehine söylenecek çok şey vardır. Büyükelçilerini ve kabine yetkililerini eylemlerinden sorumlu tutmak gibi daha önce benzeri görülmemiş bir yöntemi benimsediler. Bu o kadar korkunç mu? Genelde bir yönetim savaş ilan eder; ancak acı çeken halktır. Yunanlar, ihanet meselesi bir yana, diplomatların ve bakanların sorumluluğunun bir kısmını üstlenmelerinin tam zamanı olduğunu söylediler. "Eğer bizi feci bir savaşa sürüklerlerse, cezalarını çeksinler" onların sloganı olmuştur. Bu yeni bir öğretiler ve sorumsuz hükümet liderleri arasında neden asla popüler olmayacağı kolayca anlaşılabilir.

Ermeni sorunu çok farklı bir sorundur. Bu ülkede ezilen zavallı Ermeni için belli bir türde çok fazla propaganda duyuyoruz. Onun durumunun

suçunu her zaman doğru omuzlara mı yükledik? Ermenilerin durumu en iyi bir benzetmeyle anlaşılabilir. Amerika'daki zencilerin Müslüman olduğunu ve İngiliz ve Fransızların -aslında tüm büyük Avrupa güçlerinin- aynı dine mensup olduğunu düşünelim. Bu büyük güçlerin, zencilere Hıristiyan efendileri ve yöneticileri tarafından çok ezildiklerini vaaz eden az ya da çok fanatik (en azından son derece gayretli diyelim, kibar olmak için) misyonerler gönderdiğini varsayalım. Zenciye, kendisine hükmeden farklı ırktan ve farklı geleneklerden gelen bu Amerikalıların -bu Hıristiyan köpeklerin- en aşağılık tipte dinsizler oldukları, "konuşmayı bilmedikleri" ve büyük güçlerle ilişki kurmaya uygun olmadıkları söylensin. Acılarını hafifletmek için İngiltere ve Fransa'dan büyük miktarlarda para gönderiliyor ve ne zaman içlerinden biri bir ayaklanma sonucu linç edilse Büyük Güçler zencilere şöyle diyor: "Zavallı yaratıklarınız, bu kafirler tarafından işkence görüyorsunuz!"

Koşulların böyle *olduğunu* varsayarsak, zenci sorunumuzun şu anda olduğundan daha zor hale geleceğini görmek kolaydır. Denizin ötesindeki büyük ve güçlü uluslar tarafından desteklendiğini bildiği için şu anda olduğundan çok daha fazla "kendini sürekli savunma pozisyonunda hissetme" eğilimi olacaktı ve her zamankinden daha fazla sıkıntı yaşanacaktı.

Şu anda Ermenistan'daki durum biraz da budur. Amerikalılar, bir halk olarak, İsa'nın bile Sezar'ın hakkını Sezar'a vermeyi vaaz ettiğini unutarak Muhammed'in takipçilerinin her halükârda lanetlendiği ve Müslümanlar olarak desteğe layık olmadıkları fikrini yaymışlardır. Ermeniler her zaman güçlü ve kuvvetli bir ulus tarafından desteklendiklerini hissetmişler ve bu güvenceyle (çoğu zaman olduğu gibi yanlış bir umut!), şanlı bir şehitlik vaadinden bahsetmiyorum bile, birçok durumda kendi inisiyatifleriyle sorun çıkarmışlardır. Sadece 9 Eylül 1922'de Kemal'in ordusu İz-

mir'e girdiğinde yaşananları aktarmakla yetineceğim. İlk sorun bir Ermeni tarafından başlatıldı ve bazı Türklerin Ermenilerin kendilerine bu katliam fırsatını vermesinden memnun oldukları doğru olsa da, bu Ermenileri mazur göstermez.

Beni çok etkileyen bir diğer gerçek ise, konuştuğum onlarca Ermeni arasında Ermeni Katoliklerden tek bir şikâyet kelimesi duymamış olmamdı. Aslında Türk komşularıyla oldukça iyi geçiniyorlar gibi görünüyorlar. Ayrıca Tanrı'nın Krallığı'nı kurmanın yıkmaktan çok inşa etmekten geçtiğini de öğrenmiştir ki bu dersi Protestan bağnazlarımızdan bazıları henüz öğrenememiş gibi görünüyor.

Türkler ve Ermeniler arasında en fazla sürtüşmeye neden olan ikinci etken ticaridir. Türkiye'deki Ermeniler, Kaliforniya'daki Japonlar gibidir. Ermeni, iş hayatında Türk'ten daha kurnaz ve tutumludur, tıpkı Japon'un Kaliforniyalıdan daha tutumlu ve kurnaz olması gibi. Sonuç olarak Ermeni, Türk'ün toprağını tıpkı Japon'un bizimki-

ni almaya çalıştığı (ve çoğu zaman başardığı) gibi ondan alır. Türk nargilesini tütürürken ya da özel haremine yeni birini dahil ederken, Amerikalı otomobilinde gezinirken ya da radyosunun hoparlörü önünde dinlerken, Ermeni ve Japon gayrimenkul varlıklarını artırmak için uygun anı beklemektedir. Biz kendimizi, daha yüksek bir yaşam standardımız olduğunu ve manevi konulardan daha çok zevk aldığımızı söyleyerek mazur gösteriyoruz; Türk de aynı şeyi söylüyor. İş tersine döndüğünde ise "yüksek yaşam standardı" "tembellik", "tutumluluk" ise "açgözlülük" haline geliyor.

Ticaret ve dinin bu iki etkeni, iki halk arasındaki sürtüşmenin başlıca kaynaklarıdır. Irksal, dinî ve ticari hoşgörü çözüm gibi görünüyor. Amerika bunu teşvik etmek için ne yapıyor? Zorlukları durdurmaya ve diğer uluslarla eşit bir zeminde adım atmaya yardımcı olamıyorsa, en azından samimiyetsiz ikiyüzlülüğü ve besleyemeyeceği açlıkları uyandırarak bunu şiddetlendirmeyi bırakmalıdır.